

Villám Krisztián

Tárgyalás a polgári eljárás jogorvoslati szakában

1. Bevezetés

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) kodifikációja során a jogalkotó egyik célkitűzése a perorvoslati szabályok hatékonyabbá tétele volt. A Pp. normaszöveg-javaslatához fűzött indokolás szerint „[e] tekintetben a törvény kettős célt kíván megvalósítani: megfelelően érvényesüljön a jogorvoslathoz való jog, ugyanakkor a szabályozás – követve a feszes menetrendű és a felek fokozott aktivitását feltételező elsőfokú eljárás szabályait – ne adjon lehetőséget a perelhúzásra a perorvoslati eljárásokban sem.” Ennek érdekében a Pp. – a perorvoslati szabályok egyéb módosításai mellett¹ – rögzíti, hogy a másodfokú bíróság főszabály szerint tárgyaláson kívül bírálja el a fellebbezést. E szabályok pedig megfelelően irányadók a felülvizsgálati eljárásban is.

A Pp. ezáltal részben változtatott a korábbi szabályozáson. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: rPp.) ugyanis főszabálynak a fellebbezés tárgyaláson történő elbírálását tekintette szemben a Pp. megoldásával. Nem változik ugyanakkor az, hogy a Kúria a felülvizsgálati kérelmet továbbra is – főszabály szerint – tárgyaláson kívül bírálja el.

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése ugyanakkor egyértelműen előírja: mindenkinek joga van ahhoz, hogy a perben jogait és kötelezettségeit a bíróság nyilvános tárgyaláson bírálja el.² Ebből következően a hatályos szabályok alkalmazása során különös hangsúllyal merülnek fel a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog alkotmányos szempontjai. Ez a tanulmány ezért azt a kérdést járja körbe, hogy a hatályos szabályozásnak az a megoldása, amely mind a másodfokú, mind a felülvizsgálati eljárásban egyaránt főszabállyá teszi a tárgyaláson

¹ Erről részletesen Wallacher Lajos: Perorvoslatok és azzal összefüggő eljárások. In Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017. 469–475.

² Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerint: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”

kívüli elbírálást, a tisztességes bírósági eljáráshoz való joggal összefüggésben milyen alkotmányos aggályokat vethet fel. Az alkotmányos szempontok feltárása során elsősorban az Alkotmánybíróság és az Emberi Jogok Európai Bíróságának³ (a továbbiakban: EJEB) gyakorlata szolgált támpontul. E bírói fórumok ítélezési gyakorlata alapján ugyanis feltárható egy olyan követelményrendszer, amely az eljárások tisztességes lefolytatása érdekében a Pp. új rendelkezéseinek alkalmazása során mérlegelési szempontként szolgálhat a bíróságok részére.

2. A tárgyalás jelentőségéről általában

2.1. A tárgyalás fogalma és jelentősége a polgári eljárásban

A tárgyalás a polgári peres eljárásban a bíróság nyilvános ülése, amelyen a felek és általában más perbeli személyek vesznek részt.⁴ A tárgyalás az eljárás legfontosabb szakasza, mert rendszerint ebben az eljárási szakban történik a felek által érvényesíteni kívánt jogok meghatározása, az ítélet alapjául szolgáló tényállás felderítése és a bizonyítás felvétele.⁵ A tárgyalás jelentőségét egyértelműen kiemeli, hogy itt bontakozik ki a maga teljességében a per kontradiktórius jellege, és ebben az eljárási szakban érvényesülnek a legszélesebb körben a polgári peres eljárás

³ Az EJEB ítélezése alapjául az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJE) szolgál. Ennek 6. cikk 1. pontja szerint: „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei vagy az eljárásban részt vevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.” Fontos kiemelni, hogy az EJEB autonóm módon értelmezi az EJE-ben foglalt fogalmakat (például „polgári jog”), ugyanakkor az egyezményben foglalt jogokkal kapcsolatban a szerződő államok belső jogrendszerétől és joggyakorlatától elvárható közös minimumot biztosítja. Ezáltal az EJEB az egyezményben foglalt jogok értelmezésével és alkalmazásával tulajdonképpen a közös európai emberi jogi joganyagot alkotja meg. Erről részletesen: Kardos Gábor: Az emberi jogokat védő nemzetközi jogi intézmények. In Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 157.

⁴ Osztovits András (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény nagykommentárja*. Budapest, Opten, 2015. 454.

⁵ Varga Gyula: A tárgyalás. In Szilbereky Jenő – Névai László (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1976. 783.

alapelvei.⁶ A tárgyaláson válik teljes körűvé ugyanis a felek egyenjogúsága, a szóbeliség, a nyilvánosság, a közvetlenség és az anyanyelv használatának az elve.⁷

A tárgyalás jelentősége tehát abban áll, hogy a felek itt tudják a legszélesebb körben érvényesíteni a perbeli jogaikat, ezért a tárgyalásnak – az eljárás egésze szempontjából – kiemelt garanciális jelentősége van. Kengyel Miklós emellett rámutatott arra is, hogy a tárgyalás szociálpszichológiai hatásait sem lehet figyelmen kívül hagyni. Itt ugyanis közvetlenül érintkeznek a felek és a per egyéb résztvevői az addig személytelen hatósággal (a bírósággal). A tárgyaláson nyílik lehetőség arra is, hogy a résztvevők tapasztalatokat szerezzenek az igazságszolgáltatás működéséről, így különösen az igazságszolgáltatás tárgyi környezetéről (a bírósági épületekről és tárgyalótermekről), a polgári tárgyalások légköréről és a bírák (és az ügyvédek) magatartása révén a jogászai viselkedéskultúráról.⁸ Kengyel Miklós kiemelte azt is, hogy az előbb említett apró és nemegyszer hétköznapi tapasztalatoknak véleményformáló erejük lehet az igazságszolgáltatás pártatlanságának vagy a bíróság tekintélyének a megítélésénél.⁹

A tárgyalás nemcsak a polgári perben, hanem a polgári nemperes eljárásokban is garanciális jelentőségű lehet annak ellenére, hogy a nemperes eljárásokban jellemzően hiányzik a tárgyalási szakasz.¹⁰ A nemperes eljárásokban a bíróság a feleket (érdekelteket) jellemzően csak meghallgatja, de nem ritka, hogy a bíróság az egyoldalú kérelem folytán megindult eljárásban főként a kérelmező által előadottakra támaszkodik.¹¹ Jogszabály azonban kivételesen előírhatja tárgyalás

⁶ Kengyel Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2012. 237.

⁷ Kiss Daisy: *A polgári per titkai*. Budapest, HVG–ORAC, 2006. 475.

⁸ Kengyel Miklós: *Perkultúra*. Budapest–Pécs, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 1993. 9.

⁹ Kengyel Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2008. 244.

¹⁰ Az Alkotmánybíróság a 36/2000. (X. 27.) AB határozatban vizsgálta annak alkotmányos szempontjait, hogy mikor vethet fel alkotmányos aggályokat a tárgyalás tartásának hiánya a nemperes eljárásban. A testület rámutatott, hogy a „[p]olgári ügyekben a nemperes eljárás az igazságszolgáltatás megvalósításának egyik formája. Ezekben az eljárásokban általában nincs a klasszikus értelemben vett jogvita, hanem valamely jog védelmére, elismertetésére, tanúsítására vagy érvényesítésére irányulnak. Az eljárások a polgári peres eljárásokhoz képest rugalmasabbak és egyszerűbbek. Ugyanakkor a polgári nemperes eljárások sem homogének, van, amikor nem is bíróság, hanem közjegyző jár el (pl. hagyatéki eljárás). Ebből viszont az következik, hogy [...] az észszerű indok követelményét csakis az egyes eljárások sajátosságai alapján lehet megítélni: fűződik-e olyan érdek, indok az adott eljáráshoz, hogy az kívül essen a peres eljárás körén, és ezen belül az eljárás jellege (pl. hogy bírósági vagy nem bírósági eljárás) igazodik-e az eljárással érvényesíteni, védeni kívánt jogokhoz, magában az eljárásban érvényesülnek-e ennek megfelelő garanciák.” (ABH 2000, 241, 278–279.)

¹¹ Kiss Daisy: *Per vagy nem per?* Budapest, HVG–ORAC, 2008. 57.

tartásának lehetőségét,¹² sőt néhány nemperes eljárásban jogszabály kötelező tárgyalás (meghallgatás) tartását rendeli el.¹³

2.2. *A tárgyalás szerepe a jogorvoslati eljárásokban*

Az Alkotmánybíróság már működésének kezdetén foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy polgári peres eljárásban – különösen a jogorvoslati szakokban – mikor járhat el a bíróság tárgyalás tartása nélkül. A testület a 26/1990. (XI. 8.) AB határozatban hangsúlyozta, hogy az rPp.-nek azok a rendelkezései, amelyek a felek kérése ellenére lehetővé teszik a per tárgyaláson kívüli elbírálását, alkotmányellenesek.¹⁴

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a mai napig irányadó alkotmányos szempontokat a 38/1991. (VII. 3.) AB határozatban fektette le. Eszerint a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogból „nem következik, hogy a bíróság bármely rendes és különleges eljárásban a fél jogait és kötelezettségeit mindkét fokon kizárólag csak tárgyaláson bírálhatja el”. Az Alkotmánybíróság rámutatott arra is, hogy „a tárgyalási elv, a szóbeliség és a közvetlenség a polgári peres eljárás alapelvei közé tartozik. Nem jelenti azonban ennek az alkotmányos szabállyá emelt alapelvnek a sérelmét, ha egyes különleges eljárásokban – az eljárás különös természetét is figyelembe véve – a törvény a bíróság számára lehetővé teszi a fellebbezés tárgyaláson kívüli elbírálását is.”¹⁵

¹² Ilyenek az iparjogvédelmi ügyek: például a szabadalom megadása, megsemmisítése, nemleges megállapítása iránti eljárás (lásd a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény); a védjegy lajstromozása, megújítása, megosztása vagy törlése iránti eljárás (lásd a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény).

¹³ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 200. § (4)–(5) bekezdése.

¹⁴ Az 1972. évi 26. törvényerejű rendelet áttörést hozott a régi Pp. 256/A. és 256/B. §-aival a fellebbezési eljárásban, a 333. § és 334. §-okkal az államigazgatási határozatok felülvizsgálata iránti perek elbírálásánál, valamint a 376. § és 387. § (1) bekezdésével a gazdasági perek külön szabályai között, mert lehetővé tette a fellebbezés tárgyaláson kívüli elbírálását. A fellebbezés tárgyaláson kívüli elintézésének lehetővé tétele mellett azonban a régi Pp. 256/A. § (3) bekezdése 1972-től azt a garanciális rendelkezést is tartalmazta, hogy ha a fellebbező fél a tárgyalás kitűzését kéri, a kérelem teljesítése – néhány kivételtől eltekintve – nem tagadható meg. E rendelkezés azonban az 1979. évi 31. törvényerejű rendelet 26. § (2) bekezdése értelmében hatályát veszítette, tehát ezt követően a bíróság a fél kérelmétől függetlenül választhatott a tárgyalás kitűzése vagy a tárgyaláson kívüli elintézési mód között.

¹⁵ ABH 1991, 183, 184. Ebben az ügyben az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy a vizsgált különleges eljárás az államigazgatási határozatok bíróság előtti felülvizsgálata, amelyet már egy másik – tipikusan kétfokú – hatósági eljárás előz meg. A polgári peres eljárásra tehát csak e megelőző eljárást követően kerülhet sor. Az így eljáró elsőfokú bíróság – az ügyben eljáró és határozatot hozó szervek közül – immáron harmadfokon – a pert csak tárgyaláson bírálhatja el, tehát

Az Alkotmánybíróság e döntései alapján alakult ki az rPp. szabályozása.¹⁶ E szabályok szerint a másodfokú bíróság az ítélet¹⁷ ellen benyújtott fellebbezést kivételesen – az rPp. 256/A. §-ában meghatározott esetekben – tárgyalás tartása nélkül is elbírálhatta.¹⁸ A fellebbezést tehát főszabály szerint a bíróságnak tárgyalás tartásával kellett elbírálnia.¹⁹

a polgári eljárás alkotmányos értékű alapelve nem sérül. A másodfokú bíróság azonban az ügyben általában már negyedfokú hatóság, amelynél a tárgyalási elv feltétlen érvényesítése más eljárási alapelveknek (az eljárás egyszerűsítésének és időszerűségének) a csorbítását jelentené, és ezzel a fél jogainak érvényesítését hátráltatná. Az Alkotmánybíróság kiemelte azt is, hogy az eljárás lassúsága különösen sérelmes az úgynevezett államigazgatási perek körében, mert az államigazgatási, közigazgatási eljárás – természeténél fogva – a legkevésbé tűri el az eljárás elhúzóódását. Márpedig a többfokú eljárásban minden jogorvoslati fórumon a kötelező tárgyalás tartása az eljárás észszerű idő alatti befejezését és ezzel az ügy – időben való – végleges elbírálását veszélyeztetné.

¹⁶ Lásd az rPp. V. novelláját (a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényben és az ehhez kapcsolódó jogszabályokban a felülvizsgálati eljárás megteremtéséről szóló 1992. évi LXVIII. törvény), valamint az rPp. VII. novelláját (a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról szóló 1997. évi LXXII. törvény, a továbbiakban: Ppn.).

¹⁷ A végzés ellen benyújtott fellebbezést a bíróság tárgyalás tartása nélkül bírálta el [rPp. 257. § (1) bekezdés].

¹⁸ Az abban felsorolt okokat az alábbiak szerint rendszerezhetjük:

a) Ha a másodfokú bíróság megállapítja, hogy az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésének a régi Pp. 251. § és 252. § (1) és (2) bekezdése alapján van helye, szükségételen lefolytatni a fellebbezési tárgyalást, mert annak eredményétől függetlenül dönt a bíróság.

b) Ha a fellebbezés a per főtárgyát nem érinti, vagy csak az indokolást támadja, és a bíróság felhívására a felek nem kérik a tárgyalás tartását, a másodfokú bíróság tárgyaláson kívül bírálja el a fellebbezést. Ilyen – a per főtárgyát nem érintő – járulékos kérdés: (i) a kamatfizetés; (ii) a perköltségviselés vagy annak összege; (iii) a meg nem fizetett illeték vagy az állam által előlegezett költség megfizetése; (iv) az előzetes végrehajthatóságról való döntés; (v) a teljesítési határidő és a (vi) részletfizetés.

c) A másodfokú bíróság mellőzi a tárgyalás tartását akkor is, ha ezt a felek közösen kérik. A VII. Ppn. 36. §-a úgy változtatta meg a régi Pp. 256/A. § (1) bekezdés e) pontjában foglalt rendelkezés tartalmát, hogy a tárgyaláson kívüli elbírálás iránti kérelmet időbeli korlátozás nélkül elő lehet terjeszteni, és nem szükséges a felek együttes kérelme, elegendő, ha egyikük indítványozza ezt, a bíróság pedig közli az indítványt az ellenféllel hozzájárulásának beszerzése érdekében.

d) A bíróság megítélése alapján: ezen esetkör a VII. Ppn. alapján került a Pp.-be. Ennek indokolása szerint: ha a másodfokú bíróság a beérkezett fellebbezés (csatlakozó fellebbezés, fellebbezési ellenkérelem) alapján úgy ítéli meg, hogy a fellebbezés tárgyaláson kívül is aggálytalanul elbírálható (mert például nincs szükség további nyilatkozatokra, a felek új tényeket, illetve bizonyítékokat nem adtak elő a fellebbezésben), erről értesíti a feleket azzal, hogy ha bármelyikük ennek ellenére nyolc napon belül kéri a tárgyalástartást, annak a bíróság eleget fog tenni. Ezzel a felek meghallgatáshoz való joga nem szenved csorbát, ugyanis a szóbeli tárgyalást egyszerű kérelemükkel mellőzhetővé teszi.

¹⁹ A Pp. kodifikációja során a jogalkotó eredetileg fent kívánta tartani az rPp.-nek azt a megoldását, hogy a szabályozás csak kivételes esetekben tette lehetővé az elsőfokú ítélet ellen benyújtott fellebbezés tárgyaláson kívül történő elintézését. Az e szabályozásért felelős kodifikációs munka-

Az rPp. alapján a Kúria főszabály szerint a felülvizsgálati eljárásban tárgyalás tartása nélkül hozott döntést. A 2005. évi CXXX. törvény ugyanakkor megteremtette annak a lehetőségét, hogy a főszabály szerint tárgyalás tartása nélkül eljáró legfőbb bírói fórum hivatalból is elrendelhesse tárgyalás tartását, ha ezt célszerűnek tartja.²⁰ Emellett pedig a Kúriának tárgyalást kellett tartania, ha azt a felek bármelyike kérte.²¹ Ez alól az jelentett kivételt, ha a felülvizsgálati kérelem végzés ellen irányult, mert ebben az esetben a felek tárgyalás tartását nem kérhették.²²

2.3. A tárgyalás tartásának szabályai a Pp. alapján

A hatályos szabályozás alapján az elsőfokú eljárásban az érdemi tárgyalás szerepe változott annak következtében, hogy a Pp. bevezette az osztott perszerkezetet. A Pp. ugyanis az elsőfokú eljárást mind funkciójában, mind időben egymástól elkülönülő, két szakra osztja, ezzel áttér az osztott tárgyalási rendszer úgynevezett főtárgyalási modelljére. Az eljárás két szakasza a perfelvételi szak és az érdemi tárgyalási szak. Az új eljárási rendben az érdemi tárgyalási szak célja, hogy a perfelvételi szakban azonosított jogvita vonatkozásában a bizonyítást lefolytassák, ami – a jogalkotó célkitűzése szerint – az előkészítés következtében sokkal célirányosabbá válik, és a per érdemében így korábban születhet döntés. A jogalkotó az elsőfokú eljárás megváltozott szabályaira tekintettel hangsúlyozta, hogy a fellebbezési eljárás szabályait is módosítani kellett. Ezáltal biztosítható ugyanis a két szabályegyüttes összhangja.²³

A Pp. a másodfokú eljárásban – a felülvizsgálati eljárás korábbi szabályaihoz igazodva – főszabállyá emelte a jogorvoslati kérelem tárgyaláson kívüli elbírálását. A jogalkotó hangsúlyozta, hogy „[r]észletszabályaiban ugyanakkor számos rendelkezést átvész a jelenleg hatályos tárgyaláson kívüli elbírálást lehetővé tevő megoldásokból”.²⁴

bizottság álláspontja szerint ugyanis „[e]záltal biztosítható, hogy a polgári eljárásjog garanciális elvei (tárgyalási elv, szóbeliség, közvetlenség, felek rendelkezési joga) nem sérülnek”. Varga István – Éless Tamás (szerk.): *Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. Budapest, Magyar Közlönykiadó – HVG–ORAC, 2016. 546.

²⁰ RPP. 274. § (1) bekezdés első mondatának 3. fordulata.

²¹ RPP. 274. § (1) bekezdés első mondatának 2. fordulata.

²² RPP. 274. § (1) bekezdés második mondata.

²³ Wallacher (2017): i. m. 469.

²⁴ A Pp. normaszöveg-javaslatához fűzött indokolás.

A Pp. hatályos szabályai szerint a másodfokú bíróság akkor bírálja el tárgyaláson a fellebbezést, ha a felek bármelyike tárgyalás tartását kéri.²⁵ A fellebbező fél a fellebbezésében, a fellebbező fél ellenfele pedig a tanácselnöki felhívás kézhezvételét követő 15 napon belül kérheti a tárgyalás tartását.²⁶ Fontos szabálya a Pp.-nek, hogy a törvény megengedi: a felek tárgyalás tartására irányuló kérelmének hiányában a másodfokú bíróság, amennyiben indokoltnak tartja, tárgyalást tűzzön ki, és a fellebbezési kérelemtől ott döntsön.²⁷ Tárgyalást tart a másodfokú bíróság akkor is, ha a tárgyaláson foganatosítható bizonyítást kell lefolytatni.²⁸

A felek ugyanakkor nem kérhetik tárgyalás tartását, ha a per megszüntetésének van helye,²⁹ vagy ügynevezett abszolút hatályon kívül helyezési okok állnak fent,³⁰ ekkor tárgyalás tartása nélkül hatályon kívül kell helyezni az ítéletet a felhívott rendelkezésbe foglalt jogkövetkezmények alkalmazása mellett.³¹ Nem kérhetik továbbá a felek tárgyalás tartását, ha a fellebbezés csak a perköltség viselésére vagy összegére, illetve a meg nem fizetett illeték vagy az állam által előlegezett költség megfizetésére vonatkozik,³² vagy a fellebbezés csak a teljesítési határidővel vagy a részletfizetés engedélyezésével, illetve az előzetes végrehajthatósággal kapcsolatos.³³ Ugyancsak tárgyaláson kívül kell dönten, amennyiben a fellebbezés csak az ítélet indokolása ellen irányul.³⁴

A Pp. a felülvizsgálati tárgyalással összefüggésben a másodfokú eljárás szabályait rendeli alkalmazni.³⁵ Ennek folytán a Kúria – a korábbi szabályoknak megfelelően – akkor tart tárgyalást, ha azt a felek kérik, vagy azt maga tartja indokoltnak.

²⁵ Pp. 376. § (1) bekezdés *a*) pont.

²⁶ Pp. 376. § (2) bekezdés.

²⁷ Pp. 376. § (1) bekezdés *b*) pont.

²⁸ Pp. 376. § (1) bekezdés *c*) pont.

²⁹ Pp. 379. §.

³⁰ Vagyis ha az elsőfokú bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva; az ítélet meghozatalában olyan bíró vett részt, akivel szemben törvény értelmében kizáró ok áll fenn; vagy az ítélet olyan orvosolhatatlan formai hiányosságban szenved, amely miatt érdemi felülbírálatra alkalmatlan. Pp. 380. §.

³¹ Pp. 376. § (3) bekezdés *a*) pont.

³² Pp. 376. § (3) bekezdés *b*) pont.

³³ Pp. 376. § (3) bekezdés *c*) pont.

³⁴ Pp. 376. § (3) bekezdés *d*) pont.

³⁵ Pp. 405. § (1) bekezdés.

2.4. A tárgyalás jelentősége a Pp. szabályai alapján

A fentiek alapján láthattuk, hogy a Pp. jelentős változásokat hozott a tárgyalás szerepét illetően. Álláspontom szerint az egyik legfontosabb változás az, hogy a Pp. a rendes perorvoslati szakban is főszabállyá emelte a fellebbezés tárgyaláson kívüli elintézését. Ezzel a jogalkotó lényegében az rPp.-nek a felülvizsgálatra – mint rendkívüli perorvoslatra – vonatkozó szabályait terjesztette ki a másodfokú eljárásra. Ebben a szabályozási környezetben ezért felértékelődik a Pp.-nek az a rendelkezése, amely szerint a bíróságnak minden esetben mérlegelnie kell, hogy indokoltnak tartja-e a perorvoslati kérelem tárgyaláson történő elbírálását. Ennek a mérlegelésnek az alkotmányos szempontjait mutatja be az alábbiakban a tanulmány.

3. A nyilvános tárgyaláshoz való jog mint a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog részjogosítvány

3.1. A tisztességes bírósági eljárásról általában

A Pp. preambulumának³⁶ harmadik fordulata a tisztességes eljárás elvére utalással egyértelművé teszi, hogy a Pp. szabályainak alkalmazása során az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésére figyelemmel kell eljárniuk a bíróságoknak.³⁷

A tisztességes eljárás, a „fair trial olyan minőség, amelyet csak az eljárás egészének és körülményeinek a figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás »méltánytalan« vagy »igazságtalan«, avagy »nem tisztességes«.”³⁸ Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint ezért egy eljárás tisztességes-

³⁶ „Az Országgyűlés [...] a magánjogi jogviták tisztességes eljárás elvén nyugvó rendezése és az anyagi jogok hatékony érvényre juttatása érdekében [...] a következő törvényt alkotja”.

³⁷ A Pp. preambulumban foglalt rendelkezéseket komoly jogirodalmi kritikák is illetik. Varga István például arra mutatott rá, hogy „a tisztességes eljáráshoz fűződő alapjog régtől fogva kidolgozott, önálló dogmatikával és normatív tartalommal bír, ezért »a tisztességes eljárás elvét« helyesen legfeljebb – ha egyáltalán – az alapvető fejezetben kellett volna elhelyezni”. Szerinte a másik megoldás az lehetett volna, hogy a tisztességes eljárás elvét – éppen az eljárásjogokon átívelő jellege miatt alaptörvényi szinten való megfelelő szabályozottsága okán – az alaptörvényi parancs gyakorlati megvalósítására hivatott perrendi kódexből el kellett volna hagyni, hiszen más tartalmat a Pp. sem tulajdoníthat neki, mint amit a nemzetközi bírósági és az alkotmánybírósági gyakorlatban kimunkáltak. Varga István: Preambulum. In Varga István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I.* Budapest, HVG–ORAC, 2018. 4.

³⁸ 6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 95; 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [24]; 3003/2019. (I. 7.) AB határozat, Indokolás [25].

ségét mindig esetről estre kell megítélni, a konkrét ügy körülményeinek figyelembevételével. Ere tekintettel az Alkotmánybíróság döntéseiben esetről esetre határozta meg a tisztességes eljárás által megkövetelt konkrét ismérveket.³⁹ Ettől függetlenül ugyanakkor nevesíteni lehet számos olyan követelményt (részjogosítványt⁴⁰), amelynek egy eljárásnak meg kell felelnie ahhoz, hogy tisztességesnek minősüljön.⁴¹ Az Alkotmánybíróság e követelményeket a peres eljárás mellett irányadónak tekinti – az adott eljárás sajátosságaihoz igazodóan – a bírósági nemperes eljárásokban is.⁴²

Fontos kiemelni azt is, hogy a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog nemcsak az adott bírósági eljárás sajátosságaihoz, hanem az adott eljárási szak sajátos eljárási szabályaihoz is igazodik. Ebből következően nem feltétlenül ugyanazokat a garanciákat igényli minden eljárási szakban.⁴³ Az Alkotmánybíróság ezért a tisztességes bírósági eljárásból fakadó követelményeket mindig az adott eljárásfajta és eljárási szak sajátosságaihoz igazodóan értékeli.

3.2. A nyilvános tárgyaláshoz való jog

Az Alkotmánybíróság a nyilvános tárgyaláshoz való jogot a tisztességes bírósági tárgyaláshoz való jog részjogosítványának tekinti. Ennek tartalmát az Alkotmánybíróság – következetes határozathozattal⁴⁴ – az EJEB gyakorlatára is figyelemmel alakította ki.

³⁹ 14/2002. (III. 20.) AB határozat, ABH 2002, 101, 108; 15/2002. (III. 29.) AB határozat, ABH 2002, 116, 118–120.

⁴⁰ Polgári peres eljárásban így a tisztességes bírósági eljárás követelményének része a bírósághoz fordulás joga {3215/2014. (IX. 22.) AB határozat, Indokolás [11]–[13]}; a tárgyalás igazságosságának biztosítása {36/2014. (XII. 18.) AB határozat, Indokolás [66]}; a tárgyalás nyilvánossága és a bírósági döntés nyilvános kihirdetése {22/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [49]}; a törvény által létrehozott bíróság {36/2013. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [32]–[34]} független és pártatlan eljárása {21/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [58]}; illetve a perek észszerű időn belül való befejezése {2/2017. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [51]–[52]}; továbbá az indokolt bírói döntéshez való jog {7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [34]}. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint polgári perekben is része a tisztességes eljárásnak, hogy az eljárásban biztosítva legyen a fegyverek egyenlősége {15/2002. (III. 29.) AB határozat, ABH 116, 118; 22/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [49]}.

⁴¹ 3025/2016. (II. 23.) AB határozat, Indokolás [19].

⁴² 3064/2019. (III. 29.) AB határozat; 3375/2018. (XII. 5.) AB határozat; 3179/2018. (VI. 8.) AB határozat; 3241/2017. (X. 10.) AB határozat.

⁴³ 3046/2019. (III. 14.) AB határozat, Indokolás [45].

⁴⁴ 61/2011. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2011, 291, 321; 3027/2018. (II. 6.) AB határozat, Indokolás [15].

3.2.1. A nyilvános tárgyaláshoz való jog az EJEB gyakorlatában

Az EJEB felfogásában az elsőfokú bíróság előtt, ha csupán egyfokú eljárásban bírálják el az ügyet, a félnek joga van a szóbeli tárgyaláshoz (szóbeli meghallgatáshoz; *oral hearing*), hacsak nem merülnek fel olyan kivételes körülmények, amelyek a tárgyalás mellőzését indokolják.⁴⁵ A szóbeli és nyilvános tárgyaláshoz való jog nem abszolút, így mellőzhető a tárgyalás különösen akkor, ha a fél arról egyértelműen lemondott, és nem áll fenn olyan közérdek, amelyre tekintettel a megtartása szükséges volna. A lemondás lehet kifejezett vagy hallgatóságos, ez utóbbi eset áll fenn például akkor, ha a fél nem nyújt be, vagy nem tart fenn tárgyalás tartása iránti kérelmet. Akkor sem szükséges tárgyalást tartani, ha kivételes körülmények merülnek fel, így például, ha nem kerül elő az ügyben olyan tény- vagy jogkérdés, amelyet az iratok és a felek írásbeli észrevételei alapján ne lehetne megfelelően eldönteni. A nyilvános tárgyaláshoz való jog a legalább egy fokon való szóbeli meghallgatáshoz való jogot foglalja magában.⁴⁶ A tárgyalás mellőzését indokolhatja, ha az ügyben csupán korlátozott jellegű,⁴⁷ illetve nem különösebben összetett jogkérdések merülnek fel.⁴⁸

Az EJEB a döntéseiben kiemeli azt is, hogy a fellebbviteli eljárásokban, még akkor is, ha a másod- vagy harmadfokú bíróság mind jogkérdéseket, mind ténykérdéseket elbírálhat, a tisztességes eljáráshoz való jog nem követeli meg mindig, az ügy jellegétől függetlenül nyilvános tárgyalás tartását.⁴⁹ Az elsőfokú eljárást követően a nyilvános tárgyalás szükségességének megítélése során más szempontokra is, így az észszerű időn belüli elbíráláshoz való jogra és ehhez kapcsolódóan a bíróságok ügyterhére is figyelemmel kell lenni. Ha első fokon már tartottak tárgyalást, akkor a tárgyalás mellőzését a másod-, illetve harmadfokú eljárás sajátos jellemzői indokolhatják.⁵⁰ Ha azonban a bíróság döntéshozatala jogi és fontos ténybeli kérdésekre terjed ki, a tárgyalás tartása nem mellőzhető.⁵¹

Az EJEB a felülbírálati bíróság eljárásával összefüggésben kifejezetten rámutatott, hogy annak a kérdésnek az eldöntéséhez, hogy a tárgyalástartásnak alapelvétől történő eltérés az adott ügy körülményei alapján igazolható-e, figyelembe kell venni a nemzeti jogorvoslati (fellebbezési és felülvizsgálati) rendszert, a bírói fórum hatásköreit és a felek érdekeinek képviselését különös tekintettel

⁴⁵ Allan Jacobsson kontra Svédország (No. 2.) (8/1997/792/993), 1998. február 19. 46. bekezdés.

⁴⁶ Salomonsson kontra Svédország (38978/97), 2002. november 12. 34–36. bekezdés.

⁴⁷ Allan Jacobsson kontra Svédország (No. 2.), 48–49. bekezdés; Saccoccia kontra Ausztria, 76. bekezdés.

⁴⁸ Speil kontra Ausztria (42057/98), 2002. szeptember 5.

⁴⁹ Fejde kontra Svédország [GC] (12631/1987), 1991. október 29. 31–32. bekezdés.

⁵⁰ Helmers kontra Svédország (11826/85), 1991. október 29. 36. bekezdés.

⁵¹ Fischer kontra Ausztria (16922/1990), 1995. április 26. 44. bekezdés.

a jogorvoslati szakban eldöntendő kérdésre és annak a felek szempontjából való fontosságára.⁵² Alapvető fontosságú előfeltétel az eljárás tisztességes voltának biztosításához azonban, hogy a bíróság az alkalmazható lehetséges jogi minősítéssel és a bizonyítási teherrel kapcsolatban teljes körű és részletes tájékoztatást nyújtson.⁵³

A fenti szempontok alapján az EJEB hangsúlyozta: nyilvánvalóan döntő jelentőségű az ügy kimenetele szempontjából, hogy ha a bírósági eljárásban eljáró utolsó bírói fórum az alacsonyabb fokú bíróságokétól eltérően értékeli a felülvizsgálat során felmerült jogkérdéseket, illetve fontos ténykérdéseket, és ennek keretében a feleknek nem biztosít lehetőséget arra, hogy érveiket szóban előadják.⁵⁴

3.2.2. A nyilvános tárgyaláshoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből az következik, hogy a bíróságnak a jogvitákat nyilvános tárgyaláson (az alapján) kell elbírálnia. Az Alkotmánybíróság azonban a 3115/2013. (VI. 4.) AB határozatban azt is megállapította, hogy

„az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből nem következik, hogy a bíróságok az adott ügyre vonatkozó valamennyi rendes és rendkívüli jogorvoslati eljárásban a fél jogait és kötelezettségeit kizárólag tárgyaláson bírálhatj[ák] el. A tárgyalási elv, a szóbeliség és a közvetlenség a polgári peres eljárás alapelvei közé tartozik. Nem jelenti azonban ezeket az alaptörvényi szabállyá emelt alapelveknek a sérelmét, ha a törvény egyes – különösen a rendkívüli – jogorvoslati eljárásokban a bíróság számára lehetővé teszi az indítvány tárgyaláson kívüli elbírálását is.”⁵⁵

A 3064/2016. (IV. 11.) AB határozatban az Alkotmánybíróság megerősítette azon álláspontját, hogy

„önmagában a tárgyalás tartásának mellőzése – más eljárási vagy anyagi jogi alaptörvény-ellenesség hiányában – nem jelent alkotmányjogilag releváns procedurális alapjogi sérelmet. Ilyen alapjogi sérelem fő szabályként az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése egészének figyelembevétele alapján állapítható meg, nem pedig pusztán e komplex alaptörvényben biztosított jog egyes részjogosítványainak a jog egészéből kiszakított értelmezésével.”⁵⁶

⁵² Pákozdi kontra Magyarország (51269/07), 2014. november 25. 35. bekezdés.

⁵³ Dallos kontra Magyarország (29082/95), 2001. március 1. 47. bekezdés.

⁵⁴ Pákozdi kontra Magyarország (51269/07), 2014. november 25. 39. bekezdés.

⁵⁵ 3115/2013. (VI. 4.) AB határozat, Indokolás [43].

⁵⁶ 3064/2016. (VI. 11.) AB határozat, Indokolás [14].

Az Alkotmánybíróság kifejezetten a polgári peres eljárások vonatkozásában hangsúlyozta azt is, hogy

„[a] szóbeliségen, közvetlenségen és nyilvánosságon alapuló modern polgári per általános jelleggel, a rendes eljárásokra is kiterjedően a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikkkel valósult meg Magyarországon. A három alapelv egymáshoz szorosan kapcsolódik, egymást részben át is fedi, teljes érvényesülésüknek színtere a tárgyalás. A szóbeliség a felek kétoldalú meghallgatásának formájára utal, függetlenül attól, hogy egyébként a bizonyítást miként veszik fel. A bizonyítás felvételének módja és körülményei a közvetlenség elvével állnak közvetlen összefüggésben. A tárgyalás tartásának mellőzése az említett elvek korlátozását eredményezi: szűkül a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság egyaránt. Emiatt a tárgyalás mellőzése kivételesen, indokolt esetben fogadható el, melyet számos körülmény befolyásol.”⁵⁷

4. A Pp. perorvoslati rendszere

Az EJB és az Alkotmánybíróság gyakorlatából az szűrhető le, hogy a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogból nem következik a nyilvános tárgyalás tartásának, illetve a személyes megjelenés jogának a biztosítása a jogorvoslati eljárásban, még akkor sem, ha az eljáró bíróság mind ténykérdésben, mind jogkérdésben felülbírálati jogkörrel rendelkezik. Annak mérlegelése során ugyanakkor, hogy kell-e tárgyalást tartani, kiemelt jelentősége van a jogorvoslati fórum felülbírálati jogkörének. Erre tekintettel az alábbiakban a Pp. perorvoslati rendszerét tekintjük át.

A hatályos szabályok a perorvoslati rendszerben jelentős változásokat hoztak,⁵⁸ ugyanakkor a Pp.-nek mind a rendes, mind a rendkívüli perorvoslati rendszere továbbra is vegyes jellegű. A polgári eljárásjog tudományában ismert perorvoslati rendszerek⁵⁹ közül egyiket sem valósítja meg tiszta formájában.

⁵⁷ 3027/2018. (II. 6.) AB határozat, Indokolás [27].

⁵⁸ Erről részletesen Gombos Katalin: A polgári perorvoslati rendszer és átalakulása. *Jogtudományi Közlöny*, 73. (2018), 2. 57–71.

⁵⁹ A) A reformatórius fellebbviteli rendszerben a perorvoslati bíróság mind tény-, mind jogkérdésben megváltoztathatja a támadott határozatot, vagyis – e fellebbviteli rendszer tiszta formájában – a felülbírálati bíróság az elsőfokú bíróság jogkörét teljes terjedelmében gyakorolja. B) A kasszációs fellebbviteli rendszerben a felülbírálati bíróság jogköre csak annak megállapítására terjed ki, hogy a támadott határozat jogszabálysértő-e, vagy sem. Előbbi esetben a határozatot hatályon kívül helyezi, és az eljárt bíróságot új eljárásra utasítja. C) A revíziós fellebbviteli rendszerben a felülbírálati bíróság jogköre szűkebb, mint a reformatórius rendszerben: noha tény- és jogkérdésben is megváltoztathatja a támadott határozatot, de a korábban eljárt bíróság által megállapított tényálláshoz kötve van, ha azzal nem ért egyet, azt csak a határozat hatályon kívül helyezésével orvosolhatja.

Az ügy érdemi felülbírálata érdekében előterjeszthető rendes perorvoslat a fellebbezés, amely – főszabály szerint – átszármaztató hatályú⁶⁰ fellebbviteli perorvoslat. A fellebbezés folytán ezért az elsőfokú bíróság jogköre átháramlik a másodfokú bíróságra, és ez a bíróság az ügy érdemi elbírálása esetén a jogsérelmet úgy orvosolja, hogy a perorvoslat eredményéhez képest a támadott határozatot helybenhagyja, vagy maga hozza meg – az elsőfokú határozat helyébe – azt a döntést, amely a törvénynek megfelelő. Ezzel összefüggésben fontos azonban kiemelni, hogy „[a]z elsőfokú bíróság helytelen anyagi pervezetése [lehet] az a beavatkozási pont, mely kinyitja a kaput a másodfokú bíróság újszerű jogi álláspontjának érvényesítésére”.⁶¹

Ha a másodfokú bíróság orvosolhatatlan eljárási szabálysértést állapít meg, jogköre csak arra terjed ki, hogy az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezze, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasítsa.⁶² Ezekben az esetekben a hatályon kívül helyezés indoka az, hogy az eljárási szabálysértés olyan súlyú, hogy annak korrigálására nincs lehetőség a másodfokú eljárásban.⁶³

Az ügy érdemi felülbírálata érdekében – jogkérdésben – előterjeszthető rendkívüli perorvoslat a felülvizsgálat. A hatályos szabályok alapján a felülvizsgálat részben átszármaztató hatályú fellebbviteli perorvoslat. A Kúria mint felülvizsgálati bíróság kasszációs-revíziós jogkörben jár el. Ennek során – ha azt állapítja meg, hogy a támadott jogerős határozat jogszabályt sért – azt hatályon kívül helyezi, és meghozza a jogszabályoknak megfelelő határozatot, vagy

⁶⁰ A fellebbviteli perorvoslatok lehetnek átszármaztató és nem átszármaztató hatályúak. A megkülönböztetés alapja az, hogy a támadott határozatot felülbíró bíróság milyen jogkörben jár el. Az átszármaztató hatályú perorvoslat esetén az első fokon eljáró bíróság jogköre átszármaztató perorvoslatot elbíráló bíróságra, és jogsérelmet esetén a jogkörben eljárva maga hozza meg a jogszabályoknak megfelelő határozatot, amely a támadott határozat helyébe lép. Abban az esetben viszont, ha a másodfokú bíróság a jogsérelmet közvetlenül nem orvosolhatja, hanem csak arról dönthet, hogy a támadott határozatot hozó bíróság megsértette-e a jogszabályokat, nem átszármaztató hatályú perorvoslatról van szó. Az átszármaztató hatályú perorvoslatok között különbséget teszünk aszerint, hogy a fellebbviteli bíróság jogköre mennyire széles. Ha ez a bíróság minden tekintetben azonos jogkörben jár el, mint az alsóbb fokú bíróság, akkor teljes átszármaztató hatályról beszélünk. Ha azonban a felülbírálati jogkörét csak valamely korlátozással gyakorolhatja (például kötve van a megállapított tényálláshoz), nem teljes átszármaztató hatályról van szó.

⁶¹ Wallacher (2017): i. m. 474.

⁶² A másodfokú bíróság felülbírálati jogköre tehát ebben az esetben kasszációs: nem átszármaztató hatályú.

⁶³ Ilyen eset az, a) ha az elsőfokú bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva, vagy az b) ítélet meghozatalában olyan bíró vett részt, akivel szemben a törvény értelmében kizáró ok áll fenn, vagy c) az ítélet olyan orvosolhatatlan formai hiányosságban szenved, amely miatt érdemi felülbírálatra alkalmatlan [Pp. 380. § (1) bekezdés]. Ezek az úgynevezett abszolút hatályon kívül helyezési okok, vagyis az eljárási szabálysértés fennállta esetén a felülbírálati bíróságnak nincs mérlegelési jogköre a hatályon kívül helyezés tekintetében.

az első-, illetőleg másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasítja.⁶⁴ A Kúria felülbírálati jogköre a másodfokú bíróságénál korlátozottabb, mert a felülvizsgálati eljárásban bizonyítás felvételének helye nincs.⁶⁵ Ebből következően – a jogerős határozat hatályon kívül helyezése folytán a másodfokú bíróság helyébe lépve – csupán revíziós jogkörben változtathatja meg az elsőfokú bíróság határozatát.⁶⁶ Ha tehát a bizonyítás kiegészítésére van szükség – annak terjedelmétől függően – az első- vagy a másodfokú bíróságot új eljárás lefolytatására kell utasítania.

5. Összegzés

A Pp. hatályos szabályai tehát mind a fellebbezés során, mind a felülvizsgálati eljárásban a jogorvoslati kérelem tárgyaláson kívüli elintézését tették meg főszabállyá. Tárgyaláson kívüli elintézés esetén ugyanakkor fennáll annak veszélye, hogy a bíróság – különösen, ha az ügyben alkalmazott anyagi jogi szabályok értelmezésével nem ért egyet – olyan döntést hoz, amely az eljárás addigi szakaszában nem vizsgált értelmezési szempontokon nyugszik (úgynevezett meglepetésítélet⁶⁷). Az ilyen méltánytalan helyzetek kiküszöbölése érdekében a Pp. lehetővé teszi mind a másodfokú bíróság, mind a Kúria számára, hogy mérlegelje a tárgyalás tartásának szükségét.

A gyakorlati tapasztalatok szerint mind a másodfokú bíróságnak, mind a Kúriának, ha nem ért egyet az ügyben alkalmazandó anyagi jogi szabályoknak a korábban eljárt bíróság(ok) általi értelmezésével, mérlegelési lehetősége van. Felülbírálati jogköréhez igazodóan dönthet úgy, hogy az anyagi jogi szabályok helyes értelmezésének a feltárásával a támadott bírói döntést hatályon

⁶⁴ Pp. 424. § (3) bekezdés.

⁶⁵ Pp. 422. §.

⁶⁶ A felülvizsgálati bíróság e jogköréből következik az is, hogy a felülvizsgálati eljárásban a bizonyítékok felülmérlegelésének nincs helye. A Kúria töretlen gyakorlata szerint „[h]a a másodfokú bíróság a tényállást a bizonyítási eljárás során megállapított bizonyítékok egybevetése alapján, azokat a maguk összességében értékelve és a bíróság meggyőződése szerint bírálta el, e tényállás a felülvizsgálati eljárás során is irányadó. Az attól való eltérésnek csak akkor van helye, ha a bíróság által megállapított tényállás iratellenes vagy nyilván okszerűtlen, illetve logikai ellentmondást tartalmaz. A bizonyítékok okszerű mérlegelését támadó felülvizsgálati kérelem megalapozatlan.” (BH 1995.134; BH 1995.193; BH 1995.376; BH 1996.103; BH 1996.506; BH 1997.375; BH 1999.44; BH 2000.81; BH 2001.197; BH 2001.301; BH 2006.403; BH 2009.377; BH 2013.84; BH 2016.33.) Az minősíthető nyilvánvalóan okszerűtlen következtetésnek, ha a bizonyítékokból csak egyfajta, a felülvizsgálattal támadott ítélettől eltérő következtetésre lehet jutni (BH 2013.119).

⁶⁷ Lásd ezzel összefüggésben 3296/2017. (XI. 20.) AB végzés, Indokolás [11]; 3064/2014. (III. 26.) AB határozat.

kívül helyezi, és az első- vagy a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasítja (kasszációs jogkör). Dönthet azonban úgy is, hogy a helyes értelmezés alapulvételével, a bizonyítás kiegészítésével (másodfok) vagy a rendelkezésre álló iratok alapján (Kúria), a jogerős döntés hatályon kívül helyezése mellett, az első- vagy másodfokú ítélet helyett maga hozza meg a jogszabályoknak megfelelő új érdemi döntést (reformatórius vagy revíziós jogkör).

A bíróságoknak tehát a jogorvoslati eljárásban is lehetőségük van arra, hogy az alsóbb fokú bíróságok jogértelmezésétől eltérjenek, és a felülvizsgálattal támasztott határozat hatályon kívül helyezésével, a korábban eljárt bíróság helyébe lépve új érdemi határozatot hozzanak. Ennek során ugyanakkor nem hagyhatók figyelmen kívül a következő alkotmányos szempontok.

Láthattuk, hogy a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogból nem következik a nyilvános tárgyalás tartásának, illetve a személyes megjelenés jogának minden eljárásban és minden bírói fórum előtti biztosítása. Nem következik ezért az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből, hogy a bíróság az adott ügyre vonatkozó valamennyi rendes és rendkívüli jogorvoslati eljárásban a fél jogait és kötelezettségeit kizárólag tárgyaláson bírálhatja el. A tárgyalási elv, a szóbeliség és a közvetlenség a polgári peres eljárás alapelvei közé tartozik. Nem jelenti azonban ezeknek az alaptörvényi szabállyá emelt alapelveknek a sérelmét, ha a törvény egyes – különösen a rendkívüli – jogorvoslati eljárásokban a bíróság számára lehetővé teszi az indítvány tárgyaláson kívüli elbírálását is.⁶⁸

Az azonban következik a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogból, hogy a bíróságok kizárólag olyan jogi és ténybeli indokokra alapíthatják döntésüket, amely a felek számára ismert, és amelyek vonatkozásában megvolt a lehetőségük arra, hogy kifejtsek véleményüket, arra észrevételt tegyenek. Így annak vizsgálata során, hogy az ügyben tárgyalást kell-e tartani, fontos mérlegelési szempont, hogy a bíróságok nem alapíthatják döntésüket olyan jogi és ténybeli indokokra, amelyeket a felek nem ismernek. Ezért ha a bíróság olyan jogi indokra alapítja a döntését, amely az eljárás folyamán még nem merült fel, és ezért a felek ezzel kapcsolatos érveiket nem fejthették ki, a tárgyalás tartása jellemzően nem mellőzhető. Különösen felerősödik ennek a mérlegelési szempontnak a súlya a felülvizsgálati eljárásban, mert a Kúria felülvizsgálati eljárásban hozott érdemi döntése további jogorvoslattal nem támadható.

A fentiekben hivatkozott EJEB- és alkotmánybírósági gyakorlat fényében is, ha az eljárási szabályok az eljáró bíróság mérlegelésétől teszik függővé a tárgyalás tartását, figyelemmel kell lenni a kérdéses eljárás jellemzőire, az eljáró bírói fórum (felülbírálati) jogkörére, az ügyben eldöntendő kérdés természetére és a felek érdekeire is. Jellemzően azonban akkor állapítható meg a tárgyalás tartásának

⁶⁸ 3115/2013. (VI. 4.) AB határozat, Indokolás [43].

szüksége, ha a bíróság – különösen, ha a legfőbb bírói fórum – az alsóbb fokú bíróság(ok)tól eltérően értékeli az ügy jogi és fontos ténybeli kérdéseit, és ezért a bizonyítékokat újraértékeli. A feleknek ilyenkor lehetőséget kell adni az ezzel kapcsolatos érvek kifejtésére, és a tárgyalás nem mellőzhető.

Felhasznált irodalom

- Gombos Katalin: A polgári perorvoslati rendszer és átalakulása. *Jogtudományi Közöny*, 73. (2018), 2. 57–71.
- Kardos Gábor: Az emberi jogokat védő nemzetközi jogi intézmények. In Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 137–189.
- Kengyel Miklós: *Perkultúra*. Budapest–Pécs, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 1993.
- Kengyel Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2008.
- Kengyel Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2012.
- Kiss Daisy: *A polgári per titkai*. Budapest, HVG–ORAC, 2006.
- Kiss Daisy: *Per vagy nem per?* Budapest, HVG–ORAC, 2008.
- Osztovits András (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény nagykommentárja*. Budapest, Opten, 2015.
- Varga Gyula: A tárgyalás. In Szilbereky Jenő – Névai László (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1976. 273–326.
- Varga István – Éless Tamás (szerk.): *Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. Budapest, Magyar Közlönykiadó – HVG–ORAC, 2016.
- Varga István: Preambulum. In Varga István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I*. Budapest, HVG–ORAC, 2018.
- Wallacher Lajos: Perorvoslatok és azzal összefüggő eljárások. In Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017. 469–475.